

ואיבעית אימא: לעולם מזרח ומערב היו מונחין השולחנות, ורחוקה היתה השורה הצפונית מן הכותל שתי אמות ומחצה, והיה יכול ללכת בינה לבין הכותל —

אלא דסבירא ליה לרבי מאיר: משום שכינה לאו אורח ארעא [אין זה דרך ארץ בפני השכינה] למיעל להריא [להכנס ישירות].

כלומר: אין מן הראוי שיהא הכהן הגדול הולך בהיכל את כל אורך הדרך בצידו הצפוני כנגד פתח קודש הקדשים, ועיניו נזונות מבית קדשי הקדשים דרך הפתח

[רש"י], והוא פירוק עול של יראה [מאירי].⁽¹⁰⁹⁾

ולכן היה הולך בין השולחנות ולמזבח.⁽¹¹⁰⁾

ומפרשין דעת רבי יופי שאינו חושש לזה, וסובר, כי בין הכותל והשולחן היה מהלך, כי אמר לך: חביבין ישראל שלא הצריכין הכתוב לשליח, אלא כל אחד ואחד מתפלל על עצמו, שנאמר: אשר ידעון איש נגע לבבו ופרש כפיו אל הבית הזה, הלכך חביב הוא שלוחן ליכנס בפומבי [רש"י].⁽¹¹¹⁾

אותו של משה שהיתה אמצעית להן; ולדברי המאירי ניחא הקושיא דלעיל.

אלא שלפי גירסתנו במנחות צח ב, מקשה הגמרא למאן דאמר "מזרח ומערב": שולחן דמשה היכא הוי מנח ליה [כלומר: והרי כל השולחנות היו עומדים בחציו הפנימי של ההיכל שהיה עשרים אמה, כמבואר שם, ואם תוסיף את שולחנו של משה, הרי לך עשרים ושתים אמה]?! ומשני: מי סברת חד דרא [שורה אחת] הוה, תרי דרי נינהו, וכך הוא בפירוש רבינו אליקים כאן, וצריך תלמוד.

111. הקשו בתוספות ישנים: אדרבה, בהא כתיב חביבותא טפי גבי נכרים, דכתיב: ועשית ככל אשר יקרא אליך הנכרי, [ואם כן למה אמר: חביבין ישראל]?![?]

והריטב"א הוסיף להקשות על רש"י: ועוד, וכי מה ענין זה לשמועתנו?!

ולפיכך פירשו כפירוש ר"ח: שלא הצריכין הכתוב לשליח ביום הכפורים, שבכל השנה היו פעמוני זהב ורימון כשכנס להיכל כדי להשמיע קול [כדכתיב: ונשמע קולו בבואו אל הקודש], כאדם ששולח שליח להודיע שהוא בא; אבל ביום הכפורים [מרוב חיבתך, אף על פי

לכוון הדרום, ואף אם היה בא מצידו הדרומי של המזבח [שהיה רחב אמה בלבד] ונוטה מעט ימינה לכוון הצפון, הרי שהיה הולך באותה דרך; ולא הלך מצידו הצפוני של המזבח אלא מפני שהצפון חשוב יותר, כדאשכחן בשלהי סוכה נו א "הנכנסין חולקין בצפון" כי הצפון עיקר, [וראה שם שחלק על המהרש"א בזה].

109. ורבינו אליקים פירש: לאו אורח ארעא למיעל בהדיא, שילך לאלתר בין שולחן ולכותל מכוון כנגד הפתח שבצפון כדי שיכנס לאלתר, אלא עושה כאדם שמודיע תחילה שרוצה ליכנס, ולכן היה מרחיק מעט מכנגד הפתח והיה הולך מן השולחן למזבח, והופך פניו כלפי צפון והולך עד צפון ואחר כך נכנס.

110. צריך ביאור: למה היה מהלך בין השולחן למזבח, ולא היה מהלך בין שתי השורות של השולחנות?! ואפשר, מפני שולחנו של משה שהיה עומד בראש השורות כנגד אמצען של השורות, ומפריע את דרכו.

ובמאירי כתב: מזרח ומערב היו מונחות, רצונו לומר, אורכן לאורך הבית וכולן רצופות, מפרנסות עשרים ושתים אמה באורך הבית עם

ולפיכך מתקופה לה רבינא: מאי טעמא? וכי למה פשיטא לך כי היא היתה מכלל מדותיו של אחד מהן?!

אילימא משום דכתיב:

והבית אשר בנה המלך שלמה לה' —
ההיכל וקודש הקדשים כאחד — ששים
אמה ארכו ועשרים רחבו ושלושים אמה
קומתו;

הרי אתה למד: כי המחיצה שביניהם בכלל
הששים אמה היתה, שהרי לא היה הבית
כולו אלא ששים אמה —

**וכתיב: וארבעים באמה היה הבית הוא
ההיכל לפני [הנו"ן בקמץ; פירוש: לפני
הדביר — שהזכר בפסוק שלפני זה —
שהוא ה"אמה טרקסין"]**.

וכתיב: ולפני הדביר [פירוש: מעברו השני

ומקשינן השתא לרבי יהודה הסובר, כי שתי
פרוכות היו, ומן הדרום צריך היה ליכנס,
ולכן היה נכנס בין המזבח למנורה —

ולרבי יהודה נמי תיקשי כעין מה שהקשינו
לעיל לרבי מאיר: למה היה נכנס בדרום בין
המזבח ולמנורה, ניעול [יכנס] בין מנורה
לכותל הדרומי?! (112)

ומשנינן: אילו היה נכנס בסמוך לכותל היו
משחרי מאניה, בגדיו היו משחירין מעשן
המנורה שהשחיר את הכותל, ולכן נכנס בין
המזבח והמנורה.

**אמר רבי נתן: אמה טרקסין לא הכריעו בו
חכמים אי כלפנים אי בלחויין**.

רבינא היה סובר כי כוונת רבי נתן לומר,
שלא הכריעו בו חכמים אם מכלל מדות
ההיכל שהיה ארבעים אמה, או מכלל
מדותיו של קודש הקדשים שהיה עשרים
אמה.

וב"עיון יעקב" הביא דבריהם, וכתב לפרש
כפשוטו, דמה שאמרו: לאו אורח ארעא משום
שכינה להנות עיניו ממנו, על זה קאמר: שהרי
חביבין ישראל, אם עושין רצונו הקדוש ברוך
הוא בעצמו הולך עמהם, כדכתיב: אם אין פניך
הולכין אל תעלנו מזה, וכדאיתא בסנהדרין לח ב
על פסוק זה, שמיאנו ישראל לקבל את המלאך
כשליח.

112. כתב בתוספות הרא"ש [וראה היטב גם
בתוספות ישנים]: "הכא ליכא לשנויי לאו אורח
ארעא למיעל להדיא, משום דאיכא שתי פרוכות
ולא מצי חזי לפנים".

ותמה הצל"ח [נא ב ד"ה ומתחלה אומר]:
הלא בשביל זה עשו שתי פרוכות בשביל

שכניסתה חמורה יותר, ריטב"א], היה נכנס
בבגדי לבן בפנים, ולא היה נשמע קולו בבואו
אל הקודש, ולכך כיון דאיכא חביבות כל כך,
מצי עייל להדיא.

ולפי פירושו של רבינו אליקים דלעיל
בהערה 109, הרי שהכל ענין אחד ממש, להודיע
תחילה על בואו; אמנם הרבינו אליקים גופיה
פירש כדעת רש"י ולא כדעת הר"ח.

ויש מי שכתב: כי רש"י ורבינו אליקים
לשיטתייהו לעיל מד ב שפירשו בד"ה ניאשתיק,
שהיא "טבעת בראשה [של מחתת הגחלים]
שמקשקש ומשמיע קול משום ונשמע קולו
בבואו אל הקודש", ולפיכך אינם מפרשים
כפירוש הר"ח; והר"ח גופיה הרי פירש שם
"ניאשתיק" שלא כדברי רש"י.

תדע, שאין האמה טרקסין נמנית בכלל חשבון ההיכל וקודש הקדשים, דהרי כל היכא דקא חשיב התנא של המשנה אף מידת עובי הכותלים, חשיב ליה התנא אף לדידיה [לאמה טרקסין] במידה נפרדת, ומחוץ למנין ההיכל וקודש הקדשים.

דהכי תנן: ההיכל כולל האולם וקודש הקדשים והתאים שמסביב: מאה אמה אורך על מאה אמה רוחב [בחלקו המזרחי נגד האולם], ברום [בגובה] מאה אמה, כולל העליות שעליו.

ומפרשת המשנה: "מהמזרח למערב מאה אמה" [לשון המשנה במדות]: עובי כותל האולם חמש אמות, וחלל האולם אחת עשרה אמות, הרי שש עשרה אמות.

כותל ההיכל [הקודש] שש אמות, וארכו של חלל ההיכל ארבעים אמה, הרי ששים ושתיים אמות.

ואמה טרקסין, ועשרים אמה לחלל בית קדשי הקדשים, וכותל ההיכל — כלומר: הכותל שמאחורי בית קדשי הקדשים — עוביו שש אמות, הרי שמונים ותשע אמות.

והתא [יציע] שאחורי בית קדשי הקדשים, אורך חללו שש אמות, וכותל התא חמש אמות, הרי הכל כאחד מאה אמות.

אלא מכח קושיא זו, מפרשינן למילתיה דרבי נתן: קדושתיה של אותה אמה — הוא שלא הכריעו בו חכמים אי כלפנים אי

של ה"אמה טרקסין", בבית קדשי הקדשים] **עשרים אמה אורך ועשרים אמה רוחב ועשרים אמה קומתו** —

והואיל ושתי המידות — של ההיכל וקודש הקדשים — כאחת הם ששים אמה, שהיא המידה של הבית כולו —

לפיכך לא ידעינן האם אמה טרקסין בחשבון מידותיו של היכל או של קודש הקדשים — היתה?

אי מהני עשרים של בית קדשי הקדשים, ולא היה לפני הדביר לצד קודש הקדשים אלא תשע עשרה אמה —

ואי מהני ארבעים של היכל, ולא היה לפני הדביר — לצד ההיכל — אלא שלשים ותשע אמה.

אילימא כי מטעם זה הוא שנסתפק לרבי נתן, הרי אין כאן מקום ספק כלל —

כי דילמא אותה אמה טרקסין לא היתה מהני עשרין ולא מהני ארבעין, וכפשט הכתובים, שמדותיו של כל אחד היו חוץ מן הדביר —

ומה שהכתוב אומר: והבית אשר בנה המלך שלמה לה' "ששים אמה", הרי אפשר לומר, כי חללה — של כל הבית, היכל וקודש הקדשים — קא חשיב [הכתוב מונה] בכלל הששים אמה, ואילו כותלים שבבית [אותה "אמה טרקסין"] לא קא חשיב! ?

כן לאו אורח ארעא; ואולי לא שייך משום שכינה אלא באותו חלל שהארון שם, שם הוא עיקר שכינה כדכתיב ונועדתי וגו' על הכפורת.

ספקשמה שייך חלל זה לקודש הקדשים ואם כן קדושת קודש קדשים על חלל זה, ואין הפרש בין חלל זה ובין חלל קודש הקדשים, ושייך גם

ומפנימה לאותו דביר הכין מקום לתתן שם את ארון ברית ה'.

ולפירוש זה — שמילת "מפנימה" שייכת לסוף הפסוק — משמע, כי הדביר עצמו אין בו מקדושת קודש הקדשים, אלא מפנימה לו בלבד.

או דילמא הכי קאמר קרא: ודביר עשה בתוך הבית מפנימה [בפנים] —

ואת הדביר עצמו הכין לתתן שם באותה כניסה את ארון ברית ד'; ולפירוש זה משמע, כי הדביר עצמו משל פנים היה. (115)

כלחוקין, ועל דרך שאמרו לעיל נא ב. (113)

והיינו דאמר רבי יוחנן: בעי יוסף איש הוצל:

כתיב: ודביר [הוא ה"אמה טרקסין"] בתוך הבית מפנימה [המ"ם הראשונה בחיריק, ומפרש לה הגמרא ואזיל] הכין לתתן [כמו לתת] שם את ארון ברית ה' —

ואיבעיא ליה [יעב"ץ ורש"ש] ליוסף איש הוצל: היכי קאמר קרא (114) כיצד הוא פיסוקו של הפסוק:

האם: ודביר עשה בתוך הבית —

בגמרא, תוספת דברים בזה, בגדר הספק שהיה להם בבית שני, ואשר בגינו עשו שתי פרוכות. ותמהו עליו, כי הרי מסקנת הגמרא שלא במידה נסתפקו אלא בקדושה בלבד?! וראה בדברי האחרונים שהובאו ב"ספר המפתח".

עוד תמהו: והרי הכל בכתב מיד ד' עלי השכיל, ואיך הוסיפו בבית שני על מידת היכל או על מידת קודש הקדשים.

ויש שתירצו, על פי מה שכתב ב"יערות דבש" חלק א עמוד 10 טור ג, כי הכל בכתב אינו אלא לגרע מן המדות, אבל להוסיף לית לן בה, [ובתוספות ישנים כאן מבואר לא כן, וראה "ספר המפתח"].

114. ורבינו אליקים פירש, כי אין לו הכרע אם "מפנימה" קאי על הבית או על הדביר, כלומר: אם הכין כדי לתת את ארון ברית ד' רק בתוך הבית פנימה הוא בית קדשי הקדשים; או הכין מקום מפנימה לתחילת הדביר, והיינו אף מקום הדביר עצמו, ראה שם; [וכענין זה בסוף הסוגיא קוראת הגמרא אין לו הכרע, על מילה שמסתפקים עליה אם היא מוסבת על המילה שלפניה או על שלפני פניה].

115. בדקדוקי סופרים הגירסא: "איבעיא להו

113. א. הקשה הצ"ח [נא ב בתחילת הדברים]: והרי בפתח הדביר היתה פרוכת בבית ראשון, ואם כן למה נסתפקו בקדושת המקום, והלא הפרוכת תוכיח, אם היתה לצד פנים או לצד חוץ?! [וראה שם מה שתירץ, ומה שכתוב בפירוש המשניות להרמב"ם במסכת מדות, על המשנה המובאת כאן בגמרא].

ובשפת אמת תירץ: מזה אין ראייה, שאפילו אם לא היתה קדושת פנים אלא עד המחיצה, מכל מקום כיון שהיה מחיצה, מתקיים והבדילה הפרוכת לכם בין הקודש ובין קודש הקדשים אפילו במקום זה של הפתח, דהא פתח לא חשיב פירצה והפרוכת היתה לצניעותא בעלמא.

ב. כתב הרמב"ם בית הבחירה ד ב: בבית ראשון היה כותל מבדיל בין הקודש ובין קודש הקדשים עביו אמה, וכיון שבנו בית שני נסתפק להם: אם עובי הכותל היה ממידת הקודש או ממידת קודש הקדשים, לפיכך עשו קודש הקדשים עשרים אמה תמימות ועשו הקודש ארבעים אמה תמימות והניחו אמה יתירה בין הקודש ובין קודש הקדשים ולא בנו כותל בבית שני וכו', [וראה עוד בדברי הרמב"ם בפירוש המשניות על המשנה במדות המובאת כאן

אבל "שאת" – לשון נשיאות עוון – ואם לא תיטיב", כלומר: אם לא תיטיב דרכיך הרי שתשא עוונך. (117)

ב. משוקדים, דכתיב: ובמנורה ארבעה גביעים משוקדים כפתוריה ופרחיה; ואינו מוכרע –

אם: "ובמנורה" היו "ארבעה גביעים" שהיו "משוקדים" [מצויירים] –

ועוד היו בה "כפתוריה ופרחיה".

או: "ובמנורה" – היו – ארבעה גביעים" והיו "משוקדים כפתוריה ופרחיה". (118)

ג. "מחר", דכתיב: ויאמר משה אל יהושע צא הלחם בעמלק מחר אנכי נצב על ראש הגבעה; ואינו מוכרע –

אם: "צא הלחם בעמלק מחר" –

הרי שנסתפק יוסף איש הוצל האם קדושת אותו מקום כשל פנים או כשל חוץ, וכספיקו של רבי נתן.

ותמהינן: וזי מספקא ליה ליוסף איש הוצל, אם "מפנימה" שייך לראש הפסוק או לסופו?!

והתניא: איסי בן יהודה אומר: חמש מילים במקראות שבתורה אין להן הכרע, היכן לשייך אותם. (116)

נב-ב ואלו הן:

א. "שאת", דכתיב: ויאמר ד' אל קין וגו' הלוא אם תיטיב שאת ואם לא תיטיב לפתח חטאת רובץ. ואינו מוכרע –

אם: "הלוא אם תיטיב" מעשיך, הרי שאז "שאת" לשון סליחה –

"ואם לא תיטיב לפתח – קברך – חטאת רובץ".

או: "הלוא אם תיטיב" מעשיך הרי טוב –

לפסוקי טעמי ובמהרש"א שם; וראה עוד ברש"י בעמוד ב בד"ה ויעלו ובמהרש"א שם, ובתוספות בעמוד ב.

ובמגן אברהם סימן לב ס"ק מ"ה, כתב להוכיח שאין אנו בקיאים בפסוקים, כי הרי "ארור" הוא מחמשת הפסוקים שאין להם הכרע, ואילו לדין הוי תחילת פסוק.

117. וי"ו של "ואם" לא תיטיב, לפירוש זה, יתירה, תוספות ישנים.

118. ביארו התוספות כלל הדבר: אם פירוש המילה משתנה לפי הכרע, אז אנו אומרים שאין לו הכרע, ואם אינו משתנה, הרי הוא נדרש

הכי קאמר ודביר וכו' או דילמא הכי קאמר וכו', וכתב הרב בעל המחבר: ונוסחא נוחה וישרה היא מאד; אמנם רש"י לא גרס כן, ופירשה כמו שנתבאר בפנים.

116. כתב הריטב"א: נראה פירושה, אין להם הכרע מלשון התיבות כל היכא דליכא פסוקא דקראי או הפסק טעמים, דאילו השתא דאיכא פסוקא דקראי והפסק טעמים נתברר ספיקו.

וכן כתב הרא"ש [הובא בהערות על הריטב"א הנדמ"ח הערה 188]: חמש מקראות שאין להם הכרע, פירוש מתוך הכתב, אבל מכי אתא עזרא ופסקינהו יש הכרע מתוך ההפסק. וראה בזה היטב בתוספות חגיגה ו ב ד"ה